

‘Als je net aan BENG voldoet, zit je feitelijk in de bezemwagen’

Harm Valk, partner en senior-adviseur bij Nieman Raadgevende Ingenieurs

Op 1 juli van dit jaar wordt BENG, de norm voor Bijna Energie Neutrale Gebouwen, van kracht. Voor zowel woningbouw als utiliteitsbouw geldt dan bij de vergunningaanvraag de BENG-eis. Deze is een uitvloeisel van de Europese Energy Performance of Buildings Directive (EPBD) en is ook vastgelegd in het Energieakkoord. ‘Ik snap de discussie wel waarin wordt gesteld dat de BENG-eis niet zo zwaar is. En als je alleen naar de energiebehoefte kijkt, klopt dat ook wel, maar vergeet niet dat we twee hele nieuwe aspecten hebben toegevoegd. En je moet aan alle drie de eisen voldoen.’

Tekst: Rob van Mil, freelance publicist.
Fotografie: Pedro Sluiter

Harm Valk, partner en senior-adviseur bij Nieman Raadgevende Ingenieurs, is ook voorzitter van de projectgroep die NTA 8800 ontwikkelde, waarop BENG is gebaseerd. ‘Voor de ontwikkeling is een brede projectgroep ingericht met vertegenwoordigers van alle stakeholders en een rapporteursteam samengesteld uit specialisten van TNO, DGMR en Nieman. Daaronder hingen weer taakgroepen met specialisten uit de hele bouw- en installatiebranche. Zo zijn we tot een bepalingsmethode gekomen waarover veel consensus bestaat.’
‘Maar, en dat kwam ook uit de consultatieronde naar voren, bij het bepalen van een energieprestatie, gericht op de bouwregelgeving, heb je met randvoorwaarden te maken waarvoor je aannames moet doen. Bijvoorbeeld over gemiddelde bezetting. Terwijl we allemaal weten dat het nogal uitmaakt of je bijvoorbeeld rekent met een school met twintig of dertig leerlingen per lokaal. Ook rekenen we voor heel Nederland met één klimaatzone. En de omzettingfactor van primaire energie naar elektriciteit zijn beleidsmatig bepaald.’

Drietrapsraket

Toch vindt Valk dat BENG een stap vooruit is. ‘Misschien niet in het afdwingen van een veel lager energiegebruik in een nieuwbouwwoning in de sociale woningbouw. Maar BENG geldt ook voor utiliteitsbouw, of voor een villa. En daar kom je niet weg door alleen maar de gasketel te vervangen door een warmtepomp, iets wat in een sociale-nieuwbouwwoning misschien nog wel lukt.’
Dit komt vooral doordat BENG een drietrapsraket is en als eerste een eis stelt aan de energiebehoefte. Dat betekent dat je moet voldoen aan minimale eisen voor onder meer de bouwschil en de luchtdichtheid, maar de energiebehoefte wordt ook beïnvloed door bijvoorbeeld de oriëntatie. ‘Daarnaast geldt er ook een eis aan het energie-

gebruik, die wordt uitgedrukt in een maximaal gebruik van fossiele energie in kWh/m². En dan er is nog een derde eis en dat is een minimaal percentage aan hernieuwbare energie; de toepassing van zon-pv, zonthermische en/of omgevingsenergie.’
‘Je komt daarmee niet weg door het opstellen van een grote windturbine in de nabijheid van een bouwproject en de duurzame energie daarvan aan een gebouw of project toewijzen. Het zogeheten alloceren van duurzaam opgewekte energie is niet meer mogelijk.’ De markt kan de BENG-eis wellicht op het eerste gezicht nog niet zo heel streng vinden, maar, zegt Valk, ‘het is de combinatie van deze drie eisen waardoor het in de praktijk nog niet zo eenvoudig is om er aan te voldoen.’

‘Het zogeheten alloceren van duurzaam opgewekte energie is niet meer mogelijk’

Balanceeract

‘Als je gaat ontwerpen, zal je zien dat elke beslissing die je neemt om aan een van de drie eisen te voldoen, direct effect heeft op de andere twee eisen. Voor woningen is er daarnaast een eis om temperatuuroverschrijding tegen te gaan. Is er bijvoorbeeld sprake van veel glas op het westen, dan moet je tegelijk zonwering realiseren om ongewenste opwarming door zoninstraling te voorkomen. Maar die maatregel beperkt dan weer de passieve warmtewinning door de zon. En als je meer zoninstraling toelaat, kun je in de zomer een warmtepomp voor koeling inzetten, wat echter meteen weer nadelig is voor de eis aan het energiegebruik. Het ontwerpen wordt dus echt een balanceeract.’
De kritiek op de eventuele zwakke BENG-eis richt zich volgens Valk vooral op de maatregelen die

aan de kant van de energiebehoefte zitten. Maar, zo denkt hij, de marktpartijen - ook degenen die in eerste instantie teleurgesteld zijn in de zwaarte van de eerste eis - zullen merken dat de tweede eis in BENG (aan het maximaal gebruik van fossiele energie) de scherprechter zal blijken te zijn.

'In die eis komen de effecten van alle maatregelen samen die je enerzijds aan de bouwkundige kant en anderzijds aan de installaties selecteert. Die energiebehoefte zal je in de praktijk vaak in eerste instantie als richtlijn hanteren waaraan je alle andere maatregelen ophangt. Sinds de jaarwisseling zijn de softwarepakketten beschikbaar, en daarmee wordt zichtbaar hoe eenvoudig of lastig het is om een woning of gebouw te ontwerpen die aan alle BENG-eisen voldoet.'

Drie horden

Valk trekt - niet voor het eerst - de vergelijking met sport. 'Het voldoen aan BENG is geen hordelopen; je kunt niet de horden één voor één nemen, en dan niet meer achterom kijken. Je moet juist, als je de laatste horde hebt genomen, teruggaan en controleren of je nog steeds aan de eis voor die eerste en tweede horde voldoet. Daarvoor is software hard nodig.'

→> 'Mede onder invloed van het aanscherpen van het energielabel zal het werkelijke energiegebruik dalen'

Volgens hem zullen de koplopers in de markt, de partijen die nu al zeer energiezuinige woningen of gebouwen opleveren, straks zeker aan BENG voldoen. 'BENG is ook een ondergrens. Het is de minimale eis waaraan jouw bouwwerk moet voldoen. Ik vergelijk de BENG met de bezemwagen, die achter het peloton rijdt. Maar we kunnen de bezemwagen niet te snel laten rijden - oftewel BENG in één keer te streng maken - want dan halen we ineens een hele grote groep marktpartijen 'uit koers'. In het gewest Brussel hebben ze enige tijd geleden het Passiefhuis als ondergrens gesteld voor nieuwe bouwprojecten. Meteen was er een enorme dip in de bouwproductie. Dat kunnen we in onze markt, met woningtekorten, niet hebben.'

Door de overheid is nauwkeurig getoetst of het voldoen aan BENG haalbaar en betaalbaar is. 'Dat is zeker het geval. Ik ben dan ook van mening dat marktpartijen zich niet op de borst zouden moeten kloppen, want dat zie je nog wel eens, als ze met hun project aan BENG voldoen. Wie dat doet, heeft

het niet begrepen. Als je niet aan BENG voldoet, pleeg je een economisch delict. Je zou juist ook nog aan andere kwaliteitseisen moeten voldoen, wil je jezelf kunnen onderscheiden.'

Absolute bodem

Van normen naar ambities en kwaliteit, is dan ook het motto dat Harm Valk actief uitdraagt. In de bouwpraktijk is de norm de absolute bodem als het om kwaliteit gaat. Terwijl in het dagelijks leven - en ook in de gedachte van veel mensen - het idee leeft dat, als je aan de norm voldoet, je een mooie prestatie levert. In de bouw is dat dus niet het geval, aldus Valk.

'De eisen in het bouwbesluit vormen samen een bodem in de kwaliteit van gebouwen. Dat geldt dus ook voor BENG. Maar door die eisen als 'nieuwe norm' te bestempelen, sluipt er ook een overtuiging mee, dat meer doen niet hoeft. En dat klopt niet. Echte kwaliteit zullen we moeten formuleren. We kunnen die kwaliteit wel, in stapjes, ophogen en in normen opnemen, maar voor echt onderscheidend vermogen moeten marktpartijen zelf initiatieven nemen. Dan ontwikkel je huizen die aan Passivhaus of Activhaus voldoen. Bij de eerste beperk je de energiebehoefte zo ver mogelijk. En bij de tweede hanteer je een meer holistische aanpak, waarna je tot een betere totaalprestatie van je woning komt.' 'In de utiliteit zie je het onderscheidend vermogen onder meer door Breeam- en WELL-certificering ontstaan. Vooral Breeam heeft de laatste jaren fors bijgedragen aan beter presterende gebouwen. Het heeft het kwaliteitsniveau naar een hoger niveau getild.'

Concurrentie en MVO

Het vrijwillig voldoen aan regelingen die de kwaliteit verhogen, werkt vooral in een markt waar concurrentie is of waar opdrachtgevers zich via bijvoorbeeld maatschappelijk verantwoord ondernemen willen laten gelden. Dat zie je terug in onder meer de kantorenmarkt, waar het soms lastig is huurders te vinden, en bij grote beursgenoteerde ondernemingen die naar hun aandeelhouders toe een hoofdkantoor als pronkstuk willen tonen of bij sociale verhuurders die een taak hebben om de betaalbaarheid voor hun huurders in de gaten te houden. 'Dat ligt echt anders in de particuliere markt', zegt Valk, 'waar een bouwer van seriematige woningen in het algemeen alleen naar de ondergrens kijkt. Waar moet ik aan voldoen? En dan ook niet meer doet dan wat nodig is.' Daarom noemt Valk het belangrijk dat naast de energieprestatie-eisen andere minimumeisen in de bouwregelgeving zijn opgenomen. 'De eis aan de

temperatuuroverschrijding is erbij gekomen, maar eerder zijn ook al eisen aan geluid van de warmtepomp geïntroduceerd, en zo zijn er ook eisen aan daglichttoetreding en bouwveiligheid. Natuurlijk zijn het allemaal ondergrenzen, maar samen komen we stap voor stap naar een hogere kwaliteit. De koplopers zullen altijd beargumenteren dat het niet genoeg is, of niet snel genoeg gaat. Maar van BENG naar ENG is voor velen nog te 'eng'. Dus dat moet echt in één of meer stappen. En toch gaat dat gebeuren, want uiteindelijk moet de hele gebouwde omgeving energieneutraal zijn.'

Bestaande bouw

Dat de invloed van BENG voor de verduurzaming in ons land beperkt is, omdat deze alleen voor nieuwbouw geldt, onderkent Valk wel degelijk. 'Natuurlijk hebben we juist in de bestaande bouw een enorme opgave. Maar vergis je niet', zegt hij, 'NTA 8800 is ook de rekenmethode voor de bestaande bouw. Op

NTA 8800 wordt de berekening van het Energielabel gebaseerd. Wil je het Energielabel verbeteren, moet je ook zorgen dat het primaire fossiele energiegebruik in kWh/m² substantieel afneemt. De overheid kan daarop gaan sturen. Sterker nog, ze doet dat al door bijvoorbeeld in 2023 voor kantoren de verplichting op te leggen dat een pand minimaal een Energielabel C moet hebben.'

Volgens Valk zal mede onder invloed van het alsmat aanscherpen van het energielabel het werkelijke energiegebruik gaan dalen. 'Het is echt een effectief middel. Je ziet dat effect nu al aan het elektriciteitsverbruik van wit- en bruingoed. Door de steeds strengere energie-eisen daalt het elektriciteitsgebruik in woningen en gebouwen. Dit komt bijna volledig op het conto van het aanscherpen van het Energielabel voor verlichting en apparatuur.'

Circulariteit

'Maar waar het echt om gaat', vindt Valk, 'is dat de gewenste kwaliteit de standaard wordt voor de echte kwaliteit van een gebouw of project. Een stap in de goede richting is bijvoorbeeld het NOM-keur. Daarin gaat het niet om een belofte, maar om een garantie voor een energierekening op nul, mits de gebruiker zich aan de spelregels houdt. Dat keurmerk houdt ook rekening met een praktisch en haalbaar niveau voor (zomer)comfort, binnenluchten en akoestische kwaliteit en bruikbaarheid.' Dit keurmerk is specifiek voor de bestaande bouw, voor renovatieprojecten, ontwikkeld en kan volgens Valk in dat segment een grote rol gaan spelen.

'Volmaakt zijn al deze extra kwaliteitseisen nog niet, maar we zetten er wel de stapjes mee die ons verder brengen. Zo zit circulariteit nu nog niet of nauwelijks in deze keurmerken. Maar de recyclebaarheid en de materiaalprestaties gaan wel degelijk steeds sterker meewegen. Neem het nieuwe hoofdkantoor van de Triodosbank of The Greenhouse dat Ballast Nedam in Utrecht realiseerde. Om dit breder toegepast te krijgen, ligt daar wel een uitdaging. Want in het algemeen zie je dat een gebouw dat energiezuiniger wordt, meer materiaal gaat gebruiken. Daar ligt een spanningsveld. Maar uiteindelijk levert zo'n gebouw wel meer kwaliteit. En daar gaat het om.'

'Ik hoop op aanbieders van woningen en gebouwen die zich op steeds meer kwaliteitskenmerken onderscheiden. Dat het straks net zo wordt als met het kopen van een auto. Aan het merk weten we vaak al impliciet wat het kwaliteitsniveau is. Elk automerk staat voor één of enkele specifieke kwaliteiten. Dat kunnen we in de bouw ook realiseren. Want als de wettelijke eis, zoals BENG, een hoofdrol speelt, dan doet de markt iets helemaal fout.' <<